

ANALYS AV
REGERINGENS
"HANDLINGSPLAN
FÖR BILD OCH
FORM"
2016

Stockholm, 4 januari 2017

Innehåll

Bakgrund.....	3
Planens syfte och mål.....	5
Sammanfattning av granskningens slutsatser och rekommendationerna	5
Analys av de nio punkterna i planen	9
1. Moderniserade stöd och ersättningar till bild- och formkonstnärer	9
2. Bättre förutsättningar att verka som professionell konstnär i hela landet	10
3. God social trygghet för bild- och formkonstnärer.....	10
4. Förstärkt individuell visningsersättning.....	11
5. Breddad tillämpning av avtalet om medverkans- och utställningsersättning.....	12
6. Fortsatt stöd till samtidskonstens utveckling i hela landet	12
7. Främjande av konstnärlig gestaltning för att möjliggöra flera uppdrag till konstnärer.....	13
8. Ökat synliggörande av svensk konst internationellt.....	14
9. Utpekande av bild- och formkonstområdet som ett särskilt verksamhetsområde i kultursamverkansmodellen	14
Fyra förslag som planen bör kompletteras med i budgetpropositionerna 2017	15
A. Inför en Konstnärsfond med inspiration från Norge	15
B. Stärk följerrätten och öka transparensen i konsthandeln	16
C. Stimulera efterfrågan på konst genom avskrivningsrätt och sex procent kulturmoms på bild- och formkonst	16
D. Infoga bild- och formkonstnärers upphovsrätt i Privatkopieringsersättningen ...	17

KRO/KIF:s granskning av regeringens ”Handlingsplan för bild och form” som presenterades i november 2016

Bakgrund

Den 28 januari 2015 nämnde kulturminister Alice Bah Kuhnke för första gången i riksdagen att hon påbörjat arbetet med ”en handlingsplan **för att stärka bild- och formkonstens** förutsättningar att verka.” Kulturministern har där efter nämnt planen vid flera gånger och hänvisat till den när satsningarna på bild- och formkonsten uteblivit i budgetpropositionerna.

På [World Art Day](#), 15 april 2016, slog hon fast att ”jag är mån om att göra långsiktiga permanenta förändringar och höjningar av budgeten.” På frågan om finansieringen av bild- och formkonsten ska bli ett prioriterat område i budgeten under 2017 och 2018, svarade kulturministern: ”Ja, absolut.”

Varför är kulturministern mån om detta? Antalet besök på konsthallar och museer som har konst i sina samlingar ligger på över 10 miljoner¹ besök årligen. Andelen av den vuxna befolkningen som går på minst en konstutställning per år har ökat med 19 procent mellan 2010 och 2014². Samtidigt är den offentliga konsten en av de mest tillgängliga konstformer som finns. Vi kan alla möta den i vår vardag. Det är alltså inte på grund av att den samtida konsten inte når ut som Alice Bah Kuhnke anser att det behövs en handlingsplan. Anledningen är att redan dåliga villkor för konstnärer i Sverige har försämrats ännu mer.

I december 2016 släppte Konstnärsnämnden sin första stora inkomstundersökning sedan 2004. Här några fakta som rör bild- och formkonstnärer (inkomståret 2014):

- Medianvärdet för den sammanräknade förvärvsinkomsten³ (=inkomst av tjänst och av näringsverksamhet och ev. ersättningar från socialförsäkringarna) för bild- och formkonstnärer (bildkonstnärer och konsthantverkare, 20-66 år) ligger på **13 000 kr i månaden före skatt**⁴. Det kan jämföras med medianvärdet för hela konstnärsgruppen på 18 200 kr eller 24 200 kr för hela befolkningen. Bild- och formkonstnärers medianinkomster ligger alltså på något mer än hälften (54 %) av resterande befolkningens och 72 procent av hela konstnärsgruppens.

¹ Statistik ur Kulturanalys rapport Museer 2014 och Kulturrådets rapport Kulturen i siffror 2010:5

² Statistik ur Kulturanalys rapport Kulturvanor 2016:1: <http://kro.se/node/1971>

³ Sammanräknad förvärvsinkomst är inkomst av tjänst, inkomst av näringsverksamhet och de skattefria stipendier som Konstnärsnämnden och Sveriges Författarfond redovisat. Alltså både inkomster från konstnärlig och annan verksamhet. I inkomst av tjänst ingår förutom löneinkomst även sjukpenning, föräldrapenning, sjuk-/aktivitetsersättning, pension och ersättningar vid arbetslöshet. Beloppet är före skatt. I nettoinkomsten ingår utöver ovan belopp även kapitalinkomst, barnbidrag, bostadsbidrag, studiemedel, underhållsstöd och ekonomiskt bistånd. Dessutom drar man av återbetalda studiemedel och utbetalat underhållsstöd. Beloppet är efter skatt.

⁴ Tabell 20 i Konstnärsnämndens rapport Konstnärernas demografi, ekonomi och sociala villkor.

- Andelen bildkonstnärer som har en inkomst under 14 900 kr före skatt har ökat från 61,4 till 64,2 procent mellan 2004 och 2014 (fasta priser, dvs. jämförbara siffror genom att hänsyn tagits till inflation)⁵.
- 57 procent av bildkonstnärerna är kvinnor och 81 procent av konsthantverkarna.
- 73 procent av konstnärer inom bild och form deklarerar näringsverksamhet.

KRO/KIF:s senaste inkomstundersökning⁶ 2014 visar en oroväckande tendens över tid, något som inte går att utläsa i Konstnärsnämndens rapport. Dels tvingas professionella konstnärer lägga mindre tid på konstnärligt arbete, dels sjunker deras inkomster från den konstnärliga verksamheten. Sju av tio bild- och formkonstnärer uppger att de inte sökt ersättning från Försäkringskassan när de varit hemma med sjukt barn. De låga inkomsterna innebär sannolikt att även mindre försäljningsökningar-inkomstförstärkningar från den konstnärliga verksamheten skulle öka den tid konstnärerna ägnar sig åt konstnärligt arbete.

Samtidigt har staten prioriterat ned satsningar den samtida konsten. Mellan 2008 och 2015 har staten minskat sina anslag för konstnärliga gestaltningar av våra offentliga miljöer med 27 procent. Under samma period har även anslaget till bild- och formområdet minskat med tio procent. Det framgår av Kulturanalys rapport Samhällets utgifter för kultur 2014-2015. Mellan 2010 och 2017 har dessutom glappet mellan Biblioteksersättningen och Visningsersättningen ökat med 20 miljoner kr. Bild- och formkonstnärernas villkor har konsekvent prioriterats ned. Detta samtidigt som kulturanslagen har ökat med tre procent och de flesta andra kulturområden har fått stärkta anslag. Därför har Alice Bah Kuhnke ambitionen att prioritera bild- och formkonstnärernas villkor. Frågan blir: Har den [Handlingsplan för bild och form](#) som kulturministerns presenterade 17 november 2016 förutsättningar att förändra denna situation?

Syftet med denna granskning är att **analysera** om planen har förutsättningar att förbättra bild- och formkonstens och konstnärernas villkor och, i de fall det finns brister, ge **konkreta rekommendationer** till kulturministern om hur hennes ambition kan nås.

Katarina Jönsson Norling, riksordförande Konstnärernas Riksorganisation (KRO)

Sanna Svedestedt Carboo, vice riksordförande Konstnärernas Riksorganisation och talesperson för Sveriges Konsthantverkare och Industriformgivare (KIF)

För frågor, kontakta: Pontus Björkman, politisk sekreterare KRO/KIF, pontus@kro.se

⁵ Omräkningen till fasta priser av tabell 77 i Konstnärsnämndens rapport har SCB gjort efter förfrågan från KRO/KIF.

⁶ Utsikt från ateljéerna 2014: <http://kro.se/utsikt2014>

Planens syfte och mål

Den knapphändiga handlingsplanen, den är på två sidor, presenteras som ett faktablad på [regeringens hemsida](#) och ligger under området informationsmaterial. Den saknar helt och hållet mål eller indikatorer för att ambitionen att ”stärka bild- och formområdet, med särskilt fokus på konstnärernas villkor” ska kunna följas upp. Det framgår inte heller om den ska följas upp.

Sammanfattning av granskningens slutsatser och rekommendationerna

Förslag 1-3 om utredningen ”Konstnärernas villkor”: De tre första punkterna (av nio) i kulturministerns handlingsplan handlar om ”[Konstnärernas villkor, Dir 2016:93](#)”, en bred utredning som berör alla kulturella yrkesgrupper. Det handlar alltså inte om politiska åtgärder för att förändra villkoren för bild- och formkonsten och konstnärerna under denna mandatperiod. Fokus ligger dels på nuvarande konstnärspolitik och samverkansmodellen, dels på att den statliga ”utredningen (även) ska göra en översyn av hur de statliga ersättnings- och stödsystemen samt socialförsäkringssystemen förhåller sig till varandra.” Det senare har föranlett socialdepartementet att hänvisa bild- och formorganisationernas frågor (om hur socialförsäkringssystemen ska kunna reformeras så även konstnärer kan ta del av dem) till denna utredning, som dock (enligt kommittédirektivet) ”inte ska lämna förslag på författningsändringar inom skatte- eller socialförsäkringsområdet.”

Rekommendationer:

- 1) Ska kulturministern hinna göra skillnad före nästa riksdagsval bör regeringen lägga fram en proposition bara ett par månader efter att utredningen om ”Konstnärernas villkor” är klar i februari 2018.
- 2) Utredaren bör se över på vilket sätt staten ska villkora arrangörer som erhåller statliga medel med att MU-avtalet, det av staten ingångna ramavtalet, ska tillämpas och konstnärers arbetstid ersättas samt föreslå sanktioner för när så inte sker.
- 3) Socialdepartementet bör i det löpande reformarbetet infoga de utmaningar som finns för att även konstnärerna ska få likvärdig tillgång till socialförsäkringarna.
- 4) Utredningen bör se över konstnärsstipendierna och ge förslag på ett regelverk som gör att stipendierna blir SGI- och A-kassegrundande, bland annat kan inspiration tas av den finska stipendiemodellen.
- 5) Utredningen bör utarbeta ett förslag på en Bild- och formkonstallians, motsvarande Teateralliansen, men anpassad till bild- och formkonstnärers förutsättningar och villkor på arbetsmarknaden.

Förslag 4. Förstärkt individuell visningsersättning: Den enda nya budgetsatsningen för att stärka bild- och formkonstnärers villkor i handlingsplanen är fyra miljoner kronor till IV-ersättningen. Med denna blygsamma uppräkningsinräkning har glappet mellan bibliotekersättningen och visningsersättningen ökat med 20 miljoner mellan 2010 och 2017. Konstnärernas villkor har alltså konsekvent prioriterats ned av både den förra

och nuvarande regeringen. Men handlingsplanen presenterades inte i samband med budgetpropositionen 2016 och kulturministern har sagt att bild- och formkonsten ska prioriteras i kulturbudgeten 2017 och 2018, vilket bör innebära att

budgetförstärkningarna har förskjutits till vårens och höstens budgetpropositioner år 2017.

Rekommendationer:

- 1) Räkna i de statliga vår- och höstbudgeterna 2017 upp visningsersättningen till samma nivå som bibliotekszersättningen så stärks konstnärernas ekonomiska villkor under innevarande mandatperiod.
- 2) Ge professionella bild- och formkonstnärers yrkesorganisationer motsvarande förhandlingsrätt om visningsersättningen som de professionella författarnas, tecknarnas och fotografernas yrkesorganisationer har förhandlingsrätt om Bibliotekszersättningen.

Förslag 5. Breddad tillämpning av avtalet om medverkans- och utställningsersättning:

I skrivningarna om MU-avtalet saknas verktyg för att konstnärer ska få betalt även för sin arbetstid vid utställningar. Bara 28 procent av museerna betalar enligt MU-avtalets lägsta nivå, och den genomsnittliga ersättningen till konstnärerna ligger på mellan 4 000 kr och 14 000 kr beroende på hur man räknar, visar Kulturanalys rapport Museer 2013. De låga ersättningarna bekräftas i [MU-barometern 2015](#).

Rekommendationer:

- 1) Ställ krav på alla arrangörer som erhåller statliga medel att MU-avtalet ska tillämpas och konstnärerna ersättas för sin arbetstid, och att arrangörerna årligen ska rapportera hur mycket de har betalat medverkande konstnärer för arbetstid, omkostnader respektive utställningsersättning.
- 2) Ge en referensgrupp i uppdrag att räkna fram hur stor anslagsökning som behövs för att alla konstnärer som ställer ut på offentligt finansierade museer och konsthallar även ska få betalt för sin arbetstid.
- 3) Planera för en vårbudget och en höstbudget 2017 som tillför och öronmärker anslag för att konstnärerna ska få ersättning för hela sin arbetstid.
- 4) Förhandla om MU-avtalet med konstnärsorganisationerna så att även bild- och formkonstnärer garanteras skäliga ersättningar när vi arbetar åt offentlig sektor.
- 5) Skriv in i den nya museilagen att MU-avtalet ska tillämpas (lagrådsremiss pågår nu) och ge Riksantikvarieämbetet ansvaret genom förordning (alternativt i regleringsbrev), dels för att säkerställa museers kunskap om MU-avtalet och upphovsrätten, dels för att följa upp tillämpningen av MU-avtalet och upphovsrätten på museerna.

Förslag 6. Fortsatt stöd till samtidskonstens utveckling i hela landet:

Regeringen ska låta en aktör ta över Riksutställningars samtidskonstuppdrag och slår fast att samtidskonstens utveckling och spridning ska fortsatt främjas.

Rekommendationer:

- 1) Ge KRO/KIF i samarbete med centrala aktörer inom konstvärlden förutsättningar (resurser för en förstudie) att formulera en vision med tydliga strategier och en möjlig organisationsform (*Swedish Art*) för att kunna öka

intresset och stärka strukturerna för den samtida konsten i Sverige och internationellt.

2) Vik sedan Riksutställningars samtidskonstanslag till att ge *Swedish Art* ett årligt verksamhetsbidrag och gör en satsning motsvarande exportstrategin för design.

Förslag 7. Främjande av konstnärlig gestaltning för att möjliggöra fler uppdrag till konstnärer: Statens Konstråds anslag till konstnärliga gestaltningar har sjunkit med 27 procent mellan 2008 och 2015. Samtidigt uppskattar Boverket att det behöver byggas 700 000 nya bostäder till 2025. Satsningen som presenteras i handlingsplanen gäller bara redan byggda bostadsområden. För att skapa goda livs- och boendemiljöer är det viktigt att även nya områden får offentlig konst. Därför behövs en tydligare politik för enprocentsregeln för konstnärlig gestaltning och ett förtydligande på hur nämnda rapport i förslaget om konstens betydelse för gestaltningen av boendemiljöer ska möjliggöra fler uppdrag. Ytterligare en rapport som inte inbegriper en handbok och en stödfunktion för beställare av gestaltungsuppdrag är en alltför vag satsning för att leda till att nya bostadsområden ska få konstnärliga gestaltningar.

Rekommendationer:

- 1) Utarbeta ett statligt direktiv (som inbegriper digitala miljöer) för hur och när myndigheter, verk, stiftelser och bolag ska tillämpa enprocentsregeln för konstnärliga gestaltningar.
- 2) Ställ krav på att enprocentsregeln för konstnärliga gestaltningar ska tillämpas i samband med de statliga investeringsstöden för bostäder.
- 3) Uppdatera Plan- och bygglagen och Lagen om riktlinjer för kommunala markanvisningar så att enprocentsregeln och konstnärliga gestaltningar integreras i lagstiftningen.
- 4) Se till att enprocentsregeln för konstnärlig gestaltning och den offentliga konsten blir en av fyra hörnstenar (vid sidan om arkitektur, form och design) i den statliga politiken för gestaltad livsmiljö (som ska presenteras under året).
- 5) Omvandla Konstrådets uppdrag om en rapport till en konkret handbok med förslag på kommunala riktlinjer/beslut, metoder och avtalsmallar för att få hög kvalitet i de konstnärliga gestaltningarna.

Förslag 8: Ökat synliggörande av svensk konst internationellt

Inom ramen för exportstrategin satsar regeringen under fyra år 28 miljoner kronor på en kommunikationsplattform för svensk design. Dessutom har Statens konstråd och Svensk Form i uppdrag att ta fram en policy för representation på utlandsmyndigheterna. Ska en satsning på att etablera svensk konst och svenska konstnärer internationellt, bland annat genom representation på utlandsmyndigheter, bli långsiktigt med hög kvalitet måste ett uppdrag om en policy ha en bredare förankring på konstscenen och kompletteras med en satsning motsvarande *Swedish Art* (se även punkt 6 ovan).

Rekommendationer:

- 1) Tydliggör i uppdraget till Visit Sweden att satsningen även ska bidra till ökad försäljning av konsthantverk.
- 2) Gör en motsvarande satsning på kommunikationsplattform för bildkonstområdet när *Swedish Art* (se även punkt 6 ovan) har instiftats och har ett fungerande kansli.

3) Låt MU-referensgruppen kvalitetssäkra nämnda policy för att säkerställa att medverkande konstnärer blir ersatta enligt avtalet.

Förslag 9: Utpekande av bild- och formkonstområdet som ett särskilt verksamhetsområde i kultursamverkansmodellen

Det här är den enda egentliga nyheten i handlingsplanen och har förutsättningar att skapa strukturella och permanenta förändringar. I Kultursamverkansmodellen finns bild- och formkonsten i dag bara med som främjandeverksamhet, vilket har hämmat satsningar på bild- och formkonstnärernas produktionsvillkor.

Rekommendationer:

- 1) För att denna förändring ska få reell betydelse behöver lagen och förordningen som styr samverkansmodellen revideras. Uppdatera SFS 2010:2012, § 8 så att ”professionell bild- och formkonst” utgör ett särskilt område för bidragsgivning inom kultursamverkansmodellen.
- 2) Öronmärkta budgetanslag för bild- och formkonsten bör tillföras under en övergångsperiod.

Fyra punkter som planen bör kompletteras med i budgetpropositionerna 2017

Granskningen av regeringens Handlingsplan för bild- och form, visar att den i nuvarande form har begränsade möjligheter att förbättra konstnärernas villkor. Planens innehåll är allt för svag för att göra skillnad och viktiga förslag saknas, kanske med tanke på utredningen om Konstnärernas villkor. Men eftersom relevanta utredningar om bild- och formkonsten redan gjorts behöver flera åtgärder och politiska beslut inte läggas på is i väntan på en ny bred utredning om Konstnärernas Villkor. Menar kulturministern allvar med att hon vill skapa strukturella och permanenta förändringar för bild- och formkonstens och konstnärernas villkor så bör hon förutom ovan rekommendationer komplettera sin handlingsplan med följande fyra förslag, varav tre av dem inte påverkar statens budget (de beskrivs mer utförligt på sid 9):

- A. Inför en ny Konstnärsfond utifrån den välbeprövade modellen i Norge.
- B. Stärk följerätten och öka transparensen i konsthandeln.
- C. Stimulera efterfrågan på konst genom att införa sex procents kultur moms även på bild- och formkonst och genom att bort det skattemässiga undantag som gör att företag inte har avskrivningsrätt på förstagångsköp av konst.
- D. Se till att även bild- och formkonstnärer blir ersatta för sin upphovsrätt inom ramen för Privatkopieringsersättningen.

Slutsats: Med nuvarande innehåll kommer kulturministerns och regeringens Handlingsplan för bild och form, ett tvåsidigt faktablad, inte göra någon märkbar skillnad för bild- och formkonstens och konstnärernas villkor under innevarande mandatperiod. Det saknas mål och indikationer som visar vad regeringen vill uppnå. Att tre av nio åtgärds punkter i ett styrdokument som kallas handlingsplan är en bred utredning som berör alla kulturområden innebär att kulturministern skjuter lösningarna för bild- och formkonstnärerna framför sig. Den enda egentliga nyheten i planen är att bild- och formkonsten ska bli ett utpekad verksamhetsområde i kultursamverkansmodellen, vilket är bra och nödvändigt.

Eftersom handlingsplanen inte presenterades i samband med en budgetproposition saknas budgetförstärkningar som direkt påverkar konstnärers villkor. I planen finns bara en mindre uppräknig av konstnärernas visningsersättning. Men med detta tillskott medräknat har glappet mellan Bibliotekersättningen och Visningsersättningen ökat med 20 miljoner kr mellan 2010 och 2017. Bild- och formkonstnärernas villkor har konsekvent prioriterats ned av staten senaste decenniet. Faktum är att planen än så länge saknar de förslag som skulle kunna förändra förutsättningarna för bild- och formkonstnärerna.

Efter att handlingsplanen släpptes i november 2016 har Konstnärsnämndens nya rapport [Konstnärernas demografi, inkomster och sociala situation](#) publicerats. Den visar hur just bild- och formkonstnärers inkomster halkar efter andra yrkesgrupper och det bör ge regeringen starka skäl att utan dröjsmål göra de satsningar som kulturministern har talat om vid flera tillfällen. Reformutrymme och efterfrågestimulanser för att stärka konstnärernas villkor måste säkerställas i 2017 års statsbudgetar.

Kompletteras planen med ovan rekommendationer och förslag skulle den få goda möjligheter att i grunden förändra villkoren för bild- och formkonstnärer. Vi hoppas att Alice Bah Kuhnke tar vara på våra rekommendationer och förslag i denna granskning och står fast vid sina ord om att hon "är mån om att göra långsiktiga permanenta förändringar och höjningar av budgeten" och göra finansieringen av bild- och formkonsten till ett prioriterat område i kulturbudgeten under 2017 och 2018.

Nedan följer en mer utförlig analys och rekommendationer. Efter varje rubrik har vi ordagrant klippt in vad som står i kulturministerns handlingsplan för bild och form.

Analys av de nio punkterna i planen

1. Moderniserade stöd och ersättningar till bild- och formkonstnärer

I handlingsplanen står: "Regeringen tar ett helhetsgrepp om den statliga konstnärspolitikerna i och med utredningen "Konstnärernas villkor", som ska vara klar i februari 2018. Utredningen ska bedöma hur de statliga insatserna bidrar till att nå de kulturpolitiska målen samt föreslå förändringar av insatserna för att anpassa dem till nuvarande förutsättningar och behov. Målet är moderna, jämlika och flexibla stöd som skapar goda förutsättningar för professionella konstnärer att vara yrkesverksamma. Även Kulturrådets bidragsförordningar inom bild- och formområdet ska ses över för att i högre grad gynna kvalitativa och nyskapande aktörer inom samtidskonsten."

Regeringen tar ett helhetsgrepp om den statliga konstnärspolitikerna. Det behövs. Men medan rubriken talar om moderniserade stöd och ersättningar till bild- och formkonstnärer presenteras i brödtexten en bred konstnärsutredning, "[Konstnärernas villkor, Dir 2016:93](#)", som alltså inte bara behandlar bild- och formområdet. Det handlar alltså inte om politiska åtgärder för att förändra villkoren för bild- och formkonsten och konstnärerna under denna mandatperiod. Intrycket blir att utredningen presenteras i

Handlingsplanen för bild och form som en utfyllnad i en tunn plan som saknar åtgärder och verktyg att göra skillnad i grunden för landets bild- och formkonstnärer. *Åtgärden kommer inte förändra konstnärernas villkor under innevarande mandatperiod.*

Rekommendation:

Ska kulturministern hinna göra skillnad före valet 2018 behöver en proposition läggas fram bara några månader efter att utredningen är klar i februari.

2. Bättre förutsättningar att verka som professionell konstnär i hela landet

I handlingsplanen står: ” Utredningen ska analysera hur kultursamverkansmodellen har påverkat förutsättningarna att verka som professionell konstnär samt föreslå förändringar för att förbättra möjligheterna att verka som konstnär i hela landet. ”

Här presenteras den breda konstnärsutredningen en andra gång. Det är bra att utredningen ska analysera samverkansmodellen och föreslå förändringar för att förbättra möjligheterna att verka som konstnär i hela landet. *Åtgärden kommer inte förändra konstnärernas villkor under innevarande mandatperiod.*

Rekommendation:

Utredaren bör se över på vilket sätt staten ska villkora arrangörer som erhåller statliga medel med att MU-avtalet, det av staten ingångna ramavtalet, ska tillämpas och konstnärers arbetstid ersättas samt föreslå sanktioner för när så inte sker.

3. God social trygghet för bild- och formkonstnärer

I handlingsplanen står: ” Utredningen ska göra en över syn av hur de statliga ersättnings- och stödsystemen samt socialförsäkringssystemen förhåller sig till varandra. Att bild- och formkonstnärer har goda villkor för sitt skapande arbete är av stor betydelse för upprätthållandet av ett starkt bild- och formområde. ”

Under punkten presenteras den breda konstnärsutredningen en tredje gång. Skrivningen har föranlett socialdepartementet att hänvisa bild- och formorganisationernas frågor (om hur socialförsäkringssystemen ska kunna reformeras så även konstnärer kan ta del av dem) till denna utredning, som dock inte (enligt kommittédirektivet) ”ska lämna förslag på författningsändringar inom skatte- eller socialförsäkringsområdet.” Redan nu tycks de oerhört viktiga frågorna om hur bild- och formkonstnärer ska kunna få jämbördig tillgång till socialförsäkringssystemen ramlar mellan stolarna. Socialdepartementet arbetar vidare med att reformera socialförsäkringssystemen och skjuter samtidigt de frågor som berör bild- och formkonstnärerna ifrån sig. *Åtgärden kan komma att förändra konstnärernas villkor under innevarande mandatperiod ifall hänsyn tas till nedan rekommendationer.*

Rekommendationer:

- 1) Socialdepartementet bör i det löpande reformarbetet infoga de utmaningar som finns för att även konstnärerna ska få likvärdig tillgång till socialförsäkringarna.
- 2) Utredningen bör se över konstnärsstipendierna och ge förslag på ett regelverk som gör att stipendierna blir SGI- och A-kassegrundande, bland annat kan inspiration tas av den finska modellen, eller åtminstone bör stipendierna inte försämrade konstnärernas tillgång till socialförsäkringarna under och efter stipendietiden.

3) Utredningen bör utarbeta ett förslag på en Bild- och formkonstallians, motsvarande Teateralliansen, men anpassad till bild- och formkonstnärers förutsättningar och villkor på arbetsmarknaden.

4. Förstärkt individuell visningsersättning

I handlingsplanen står: ”Regeringen gör en satsning för att förstärka den individuella visningsrätten (IV) med ca 4 miljoner kronor under 2017. IV-ersättningen och andra stöd är viktiga för bild- och formkonstnärers möjlighet att leva på sitt konstnärskap.”

Den enda nya budgetsatsningen för att stärka bild- och formkonstnärers villkor är fyra miljoner kronor på IV-ersättningen. Det motsvarar en genomsnittlig ersättning per konstnär på 83 kr i månaden före skatt och sociala avgifter. Med detta blygsamma tillskott *inräknat* har glappet mellan bibliotekersättningen och visningsersättningen, två likvärdiga ersättningssystem⁷, ökat med 20 miljoner mellan 2010 och 2017. Bild- och formkonstnärernas villkor har alltså konsekvent prioriterats ned av både den förra och nuvarande regeringen.

**Jämförelse mellan Bibliotekersättningen och Visningsersättningen
(år 2017 uppskattade siffror utifrån tidigare beslut och uttalande)**

	2010	2015	2016	2017
Visningsersättningen, miljoner kr	108,1	113,7	114,7	119
Bibliotekersättningen, miljoner kr	126,5	141,9	149	157
Skillnad i miljoner kr	-18,4	-28,2	-34,3	-38

I handlingsplanen står att ”IV-ersättningen och andra stöd är viktiga för bild- och formkonstnärers möjlighet att leva på sitt konstnärskap.” Ja, det stämmer för många konstnärer. Men eftersom handlingsplanen inte presenterades i samband med budgetpropositionen, så antar vi att de verkliga budgetförstärkningarna skjutits till budgetpropositionerna 2017. *Åtgärden har förutsättningar att förändra villkoren för konstnärerna under mandatperioden ifall nedan rekommendationerna följs.*

Rekommendationer:

- 1) Räkna i budgeterna under 2017 upp visningsersättningen till samma nivå som bibliotekersättningen så stärks konstnärernas ekonomiska villkor under innevarande mandatperiod.
- 2) Ge professionella bild- och formkonstnärers yrkesorganisationer motsvarande förhandlingsrätt om visningsersättningen som de professionella författarnas, tecknarnas och fotografernas yrkesorganisationer har förhandlingsrätt om Bibliotekersättningen.

⁷ Mycket talar för att en jämförelse mellan Visningsersättningen och Bibliotekersättningen är relevant. Det är i princip lika många yrkesverksamma konstnärer och författare i de båda systemen. De båda grupperna har likartade ekonomiska och sociala villkor i samhället (extremt låga inkomster), och har behov av inkomstförstärkning för att kunna försörja sig på den konstnärliga verksamheten och kunna utvecklas under ett helt yrkesliv.

5. Breddad tillämpning av avtalet om medverkans- och utställningsersättning

I handlingsplanen står: ”Regeringen har gett Kulturrådet i uppdrag att redovisa i vilken grad institutioner inom kultursamverkansmodellen tillämpar avtalet om medverkans- och utställningsersättning (MU-avtalet). Kulturrådet ska också informera och föra dialog om avtalet. MU-avtalet ska vara som en förebild för hur andra offentliga och privata utställare ersätter konstnärer.”

Det är bra att Kulturrådet har i uppdrag att föra statistik över ersättningarna enligt MU-avtalet inom ramen för Samverkansmodellen och att informera om avtalet. Men det är ett uppdrag som funnits tidigare och kan inte förväntas leda till några större förändringar för konstnärerna. Få av utställningsarrangörerna ersätter konstnärerna för deras arbetstid. I skrivningarna om MU-avtalet saknas verktyg för att konstnärer ska få betalt även för sin arbetstid vid utställningar. Bara 28 procent av museerna betalar enligt MU-avtalets lägsta nivå, och den genomsnittliga ersättningen till konstnärerna ligger på mellan 4 000 kr och 14 000 kr beroende på vilka museer som räknas med, visar Kulturanalys rapport Museer 2013. De låga ersättningarna bekräftas i [MU-barometern 2015](#). I handlingsplanen slås ännu en gång fast att MU-avtalet ska ses som en förebild för andra offentliga och privata arrangörer (statistiken visar att dessa ord under åtta års tid inte lett till önskvärt resultat, det är hög tid att gå från ord till handling). För att MU-avtalet ska bli ett verktyg som kan förbättra utställningsvillkoren i grunden behövs ett politiskt tryck på arrangörer att betala konstnärerna för deras arbetstid i samband med utställningar. *Åtgärden har förutsättningar att förändra villkoren för konstnärerna under mandatperioden ifall nedan rekommendationerna följs.*

Rekommendationer:

- 1) Ställ krav på alla arrangörer som erhåller statliga medel att MU-avtalet ska tillämpa och konstnärerna ersättas för sin arbetstid, och att arrangörerna årligen ska rapportera hur mycket de har betalat konstnärerna för arbetstid, omkostnader respektive.
- 2) Ge en referensgrupp i uppdrag att [genom beräkningar](#) uppskatta hur stor anslagsökning som behövs för att alla konstnärer som ställer ut på offentligt finansierade museer och konsthallar även ska få betalt för sin arbetstid.
- 3) Planera för en vårbudget och en höstbudget 2017 som tillför och öronmärker anslag för att konstnärerna ska få ersättning för sin arbetstid.
- 4) Förhandla om MU-avtalet med konstnärsorganisationerna så att även bild- och formkonstnärer garanteras skäliga ersättningar när vi arbetar åt offentlig sektor.
- 5) Skriv in i den nya museilagen att MU-avtalet ska tillämpas (lagrådsremiss pågår nu) och ge Riksantikvarieämbetet ansvaret genom förordning (alternativt i regleringsbrev), dels för att säkerställa museers kunskap om MU-avtalet och upphovsrätten, dels för att följa upp tillämpningen av MU-avtalet och upphovsrätten hos museerna.

6. Fortsatt stöd till samtidskonstens utveckling i hela landet

I handlingsplanen står: ”Under våren 2017 avser regeringen att ge en aktör i uppdrag att överta Riksutställningars samtidskonstuppgifter. Samtidskonstens utveckling och spridning i Sverige ska fortsatt främjas.”

Regeringen ska låta en aktör ta över Riksutställningars samtidskonstdrag under våren och slår fast att samtidskonstens utveckling och spridning ska fortsatt främjas. *Åtgärden har inte förutsättningar att förändra villkoren för konstnärerna under innevarande*

mandatperiod.

Rekommendationer:

- 1) Ge KRO/KIF i samarbete med centrala aktörer inom konstvärlden förutsättningar (resurser för en förstudie) att formulera en vision med tydliga strategier och en möjlig organisationsform (Swedish Art) för att kunna öka intresset och stärka strukturerna för den samtida konsten i Sverige och internationellt.
- 2) Vik sedan Riksutställningars samtidskonstanslag till att ge *Swedish Art* ett årligt verksamhetsbidrag och gör en satsning motsvarande exportstrategin för design.

7. Främjande av konstnärlig gestaltning för att möjliggöra flera uppdrag till konstnärer

I handlingsplanen står: ”Regeringen satsar 26 miljoner kronor under tre år på ny offentlig konst i vissa bostads- områden. Det sker genom Konst händer, som är en del av satsningen Åga rum. Statens konstråd får i uppdrag att ta fram en rapport kring den offentliga konstens roll för gestaltningen av boendemiljöer av hög kvalitet. Främjande av konstnärlig gestaltning möjliggör fler uppdrag till konstnärer.”

Det är bra att regeringen vill satsa på konstnärliga gestaltningar. Den offentliga konsten är kanske den mest tillgängliga konstform vi har i samhället. Många av oss möter den dagligen. Även barn till föräldrar som aldrig går på utställningar eller har konst hemma har möjlighet att möta konst i sin vardag. Rubriken blir dock något missvisande. Bygger vi bostäder i Sverige för att arkitekterna och byggarbetarna ska få jobb eller för att medborgarna ska bo i dem? Vi menar att samhället lägger resurser på den offentliga konsten för att vi vill ha intressanta, utmanande och levande livsmiljöer med tanke om hela människan. Satsningen på konstnärliga gestaltningar i vissa bostadsområden, Åga rum, är bra men går bara till redan befintliga områden och är ett tillfälligt stöd (skapar inte strukturella förändringar). Statens Konstråds anslag till konstnärliga gestaltningar har sjunkit med 27 procent mellan 2008 och 2015. Sverige står inför en byggboom. Boverket uppskattar behovet till 700 000 bostäder. För att skapa goda livs- och boendemiljöer är det viktigt att även dessa får offentlig konst. Nyttan av ytterligare en rapport om konstens betydelse för gestaltningen av boendemiljöer är tveksam. Däremot finns ett stort behov av en metodhandbok med riktlinjer och metoder för arbetet med konstnärliga gestaltningar. *Satsningen har förutsättningar att skapa fler konstnärligt intressanta boendemiljöer.*

Rekommendationer:

- 1) Utarbeta ett statligt direktiv (som inbegriper digitala miljöer) för hur och när myndigheter, verk, stiftelser och bolag ska tillämpa enprocentsregeln för konstnärliga gestaltningar.
- 2) Ställ krav på att enprocentsregeln för konstnärliga gestaltningar ska tillämpas i samband med investeringsstöden för bostäder.
- 3) Uppdatera Plan- och bygglagen och Lagen om riktlinjer för kommunala markanvisningar så att enprocentsregeln och konstnärliga gestaltningar integreras i lagstiftningen.
- 4) Se till att enprocentsregeln för konstnärlig gestaltning och den offentliga konsten blir en av fyra hörnstenar (vid sidan om arkitektur, form och design) i den statliga politiken för gestaltad livsmiljö (som ska presenteras under året).

5) Omvandla Konstrådets uppdrag om en rapport till en konkret handbok med förslag på kommunala riktlinjer/beslut, metoder och avtalsmallar för att få hög kvalitet i de konstnärliga gestaltningarna.

8. Ökat synliggörande av svensk konst internationellt

I handlingsplanen står: ” Den ökande internationaliseringen av bild- och formområdet är ett sätt att vidga nätverk och möjliggöra nya uppdrag och samarbeten. Inom ramen för exportstrategin satsar regeringen under fyra års tid 28 miljoner kronor på en kommunikationsplattform för svensk design. Statens konstråd får i uppdrag att i samarbete med Svensk Form ta fram en policy för hur bild och form som representerar det samtida Sverige hanteras på utlandsmyndigheter. ”

Inom ramen för exportstrategin satsar regeringen under fyra års tid 28 miljoner kronor på en kommunikationsplattform för svensk design. Pengarna går till Visit Sweden vars huvudsyfte är att öka den internationella turismen. Ska satsningen kunna bidra till stärkta villkor så behöver försäljningen av svensk bild- och formkonst öka tack vare satsningen. Är det realistiskt? Visit Swedens huvudsakliga uppdrag är att marknadsföra varumärket Sverige internationellt och att marknadsföra svenska destinationer och upplevelser utomlands. Syftet med nämnda uppdrag är att bredda kännedomen om svensk design och svenska designupplevelser internationellt och på så sätt skapa förutsättningar för ökad export samt att antalet utländska besökare till Sverige ska öka. KRO/KIF har inlett en dialog med Visit Sweden om detta. Dessutom har Statens konstråd och Svensk Form i uppdrag att ta fram en policy för representation på utlandsmyndigheterna (här blir det tydligt att branschorganisationen Swedish Art saknas).

Satsningen kan öka försäljningen för konsthantverkare och formgivare om Visit Sweden är lyhörda för detta i plattformen och öppnar upp sina kommunikationskanaler även för det småskaliga konsthantverket.

Rekommendationer:

- 1) Tydliggör i uppdraget till Visit Sweden att satsningen även ska bidra till ökad försäljning av konsthantverk.
- 2) Gör en motsvarande satsning på bildkonstområdet när Swedish Art (se punkt 6 ovan) har instiftats och har ett kansli igång.

9. Utpekande av bild- och formkonstområdet som ett särskilt verksamhetsområde i kultursamverkansmodellen

I handlingsplanen står: ” Regeringen föreslår att bild- och formområdet blir ett utpekat verksamhetsområde i kultursamverkansmodellen. Syftet är att stärka bild- och formområdet på regional nivå. ”

Det här är den enda egentliga nyheten i handlingsplanen och har förutsättningar att skapa strukturella och permanenta förändringar. I Kultursamverkansmodellen finns bild- och formkonsten i dag bara med som främjandeverksamhet, vilket har hämmat satsningar på bild- och formkonstnärernas produktionsvillkor. I både ansökningar och rapporter till Kulturrådet kan nu bild- och formkonsten få ett större utrymme och därmed bättre förutsättningar att utvecklas i flera regioner. Kulturanalys utvärderingar av samverkansmodellen visar dock att modellen bara lett till mindre förändringar av de regionala prioriteringarna/insatserna. Tillförs inga resurser kommer sannolikt inga

satsningar heller göras på bild- och formområdet, då all annan kulturverksamhet redan är så pass ekonomiskt trängd. *Reformen har förutsättningar att förändra villkoren för konstnärerna regionalt när förändringen har slagit igenom fullt ut.*

Rekommendationer:

- 1) För att denna förändring ska få reell betydelse behöver lagen och förordningen som styr samverkansmodellen revideras. Uppdatera SFS 2010:2012, § 8, så att ”professionell bild- och formkonst” utgör ett särskilt område för bidragsgivning inom kultursamverkansmodellen.
- 2) Öronmärkta budgetanslag för bild- och formkonsten bör tillföras under en övergångsperiod.

Fyra förslag som planen bör kompletteras med i budgetpropositionerna 2017

Ovan genomgång av regeringens Handlingsplan för bild- och formkonsten, visar att den i nuvarande form har mycket begränsade möjligheter att förbättra konstnärernas villkor. Det blir tydligt att det saknas en politik som kan göra skillnad och viktiga områden finns överhuvudtaget inte med, antagligen med tanke på utredningen om Konstnärernas villkor. Men det finns redan gjorda fördjupande utredningar på bild- och formkonstområdet så flera åtgärder och politiska beslut behöver inte invänta en bred utredning om Konstnärernas Villkor. Menar kulturministern allvar med att hon vill skapa strukturella och permanenta förändringar för bild- och formkonstens och konstnärernas villkor så bör hon förutom rekommendationerna ovan komplettera sin handlingsplan med följande fyra förslag.

A. Inför en Konstnärsfond med inspiration från Norge

I Norge finns ett mycket lyckat och välbeprövat system med en Konstfond. Den finansieras bland annat genom transaktionsavgifter (5 %) på äldre konst där upphovsrätten slutat gälla. Transaktionsavgifterna går till att skapa en fond för individuella och kollektiva stöd till konstnärer. Varje gång det säljs ett verk av exempelvis Edvard Munch går fem procent av försäljningspriserna till dagens generationer konstnärer som därmed erhåller värdefulla arbetsstipendier. De gamla mästarna skapar förutsättningar för unga förmågor. Förslaget har i Sverige redan utretts en gång, SOU 1997:106, och de positiva utredarnas förslag kan med vissa uppdateringar bli ett skarpt förslag. Den norska Konstfonden genererar medel för ny konstproduktion baserad på den kommersiella marknaden och de värden som konsten själv skapar, och belastar därmed inte statskassan. Det handlar om uppskattningsvis 40 miljoner kr. Systemet som det praktiserats i Norge är billigt och obyråkratiskt, även för säljaren, och de medel som genereras kanaliseras så direkt som möjligt tillbaka till konstnärerna. I Sverige finns redan en administration för att ta in följerrätten (Bildupphovsrätt i Sverige). De flesta köpare och säljare som norska Konstfonden är i kontakt med har stor respekt och sympati för att konstnärerna och upphovspersonerna får ta del av värdestegringen på konstmarknaden. Att några procent av de värden som skapas på den spekulativa konstmarknaden ger nutida konstnärer finansiering för att skapa ny bild- och formkonst gynnar på sikt hela konstvärlden och samhället. Så här skriver Hege Imerslund, direktör för norska konstfonden: ”Försäljning av Edvard Munchs verk är belagda med 5 procent konstavgift i Norge medan den år 2015 blev avgiftsfri i övriga

Europa (eftersom Munch då varit död i 70 år och inte längre omfattades av följerätten). Trots denna konstavgift ökade avgiftsintäkterna från försäljning av Edvard Munchs konstverk i Norge med mer än 150 procent år 2015 i jämförelse med 2014.” [Läs Imerslunds brev här.](#)

B. Stärk följerätten och öka transparensen i konsthandeln

I dag har konstnärer en lagstadgad följerätt när deras konst säljs vidare (i andra hand). Problemet är att många konstnärer aldrig får ta del av sin följerätt. Den slutna svenska konsthandeln innebär att följerättspengarna som betalas ut är bland de lägsta i EU. Varje dag förlorar konstnärerna inkomster. Frågan om en mer transparent konsthandel är redan utredd i ”Frågor om följerätt och om museernas kopiering SOU 2014:36” och riksdagen väntar på en proposition från regeringen. Det behövs ökad insyn, transparens och sanktionsmöjligheter vid bristande redovisning av konstförsäljningen – allt för att konstnärerna inte ska gå miste om sin lagstadgade följerätt. I förslaget är det viktigt att minimipriset *inte* höjs, för då går en grupp konstnärer (grafiker, konsthantverkare etc.) miste om sin följerätt (en höjning slår alltså väldigt olika på olika individer) utan att de vinner några fördelar.

C. Stimulera efterfrågan på konst genom avskrivningsrätt och sex procent kultur moms på bild- och formkonst

Sverige har en nyskapande och välutbildad konstnärskår som i dag varken ges rimliga arbetsvillkor eller skattemässiga förutsättningar, detta trots att vi har en regering som gång på gång slår fast att man stärka konstnärernas villkor och stimulera de kulturella näringarna (åtta av tio konstnärer driver sin konstnärliga verksamhet som näringsidkare). Genom att ge bild- och formkonstnärer samma förutsättningar som kulturskapare inom andra områden skulle regeringen skapa viktiga efterfrågestimulanser. Svenska konstnärer skulle därmed ges förutsättningar att öka sin försäljning både nationellt och internationellt, precis som exempelvis musiker och författare. Regeringen bör dels ta bort det undantag som gör att företag inte kan skriva av förstagångsköp av nyproducerad konst (förslaget fanns med redan 1977 i Företagsbeskattningsberedningens slutbetänkande och i SOU 2009:16, ”Betänkande av Kulturutredningen: Förnyelseprogram”), dels införa den sexprocentiga kultur momsen som finns på exempelvis böcker och teaterbesök även på konst och konsthantverk (SOU 2005:57, Delbetänkande av Mervärdesskatteutredningen). Dagens regelverk hämmar professionella konstnärers arbetsmarknad och hindrar dem att försörja sig på sin konst, det bidrar till att gallerier slås ut och gör att färre företag väljer att köpa konst som skapar levande och konstnärliga arbetsmiljöer. Genom att införa avskrivningsrätt för samtida konst och införa kultur moms på sex procent på bild- och formkonsten skapar regeringen en efterfrågestimulans som bidrar till ökad sysselsättning och att de arbeten som konstnärer tar inom andra sektorer för att försörja sig frigörs.

I Danmark infördes avskrivningsrätten på konst för företag 2002. Tanken var att förbättra de ekonomiska villkoren för konstnärerna och stimulera danska företag att skapa konstnärliga och stimulerande arbetslokaler. Konstverk som är flyttbara kan skrivas av med 25 procent årligen och konstverk som permanent ingår i en byggnad skrivs av tillsammans med byggnaden.

– Aldrig tidigare har det sålts så mycket konst i Köpenhamn som i dag. Det här handlar inte om att pillra lite på skattereglerna, utan om att förändra inställningen till konst hos både företag och privatpersoner, sa Brian Mikkelsen, danska kulturministern vid ett besök 2007⁸.

Mikkelsen pekade speciellt på problemet att konstnärlig gestaltning av arbetslokaler före reformen varit relativt dyrare jämfört med andra avskrivningsbara förbättringar av arbetsmiljön, till exempel designade möbler, arkitektur och inredning, med andra ord ett direkt missgynnande av konstnärerna. Genom reformen jämfördes villkoren mellan offentliga och privata arbetsplatser, i den bemärkelsen att incitamenten att INTE köpa konst togs bort för privata arbetsplatser. I boken Värdet av Konst, visar Erik Modig, ekonomie doktor vid Handelshögskolan i Stockholm, och Karolina Modig, författare, konstens betydelse för ekonomi, människa och arbetsmiljön.

D. Infoga bild- och formkonstnärers upphovsrätt i Privatkopieringsersättningen

Idag här det högst osäkert om Sveriges lever upp till internationella åtaganden om krav på kompensation till upphovsmännen för privat kopiering av bild- och formkonstnärers verk i enlighet med Information Society-direktivet och andra internationella avtal. I dag får konstnärer ingen upphovsrättslig ersättning vid privatkopiering, trots den tekniska utveckling som innebär att kopiering av stillbilder för privat bruk har ökat lavinartat, bland annat genom att alla moderna mobiltelefoner har kameror. Om tio procent av besökarna vid svenska museer, konsthallar och gallerier fotograferar konst innebär det att tiotusentals upphovsrättsskyddade bilder tas varje vecka.

Privatkopieringsersättningen bör även gälla stillbilder av konstverk för att behålla sin legitimitet, särskilt efter domstolsbeslutet om att smartphones ska omfattas. En utökning av PKE:n övervägdes redan 2005 men den närmare analysen sköts på framtiden (jfr. prop. 2004/05:110 s. 129-131). Privatpersoner gynnas av det – de kan kopiera obegränsat för privat bruk utan att redovisa något. Systemet är rättvist. PKE riktas mot de aktörer som tjänar pengar på privatkopieringen. Följande bör ändras:

1. Reglerna om PKE finns i paragraferna 26 k-m i upphovsrättslagen. De anordningar som PKE tas ut på bör omdefinieras (så att även anordningar som kan ta upp stillbild omfattas – idag är kravet ljud och rörlig bild).
2. Vidare bör de verk som omfattas av PKE utvidgas till samtliga verk som överförs till allmänheten. Alltså inte bara sådana som sänts ut i tv/radio och getts ut på skiva.

⁸ <http://www.dn.se/kultur-noje/konstnarer-hoppas-pa-skatteavdrag/>